



"פרשת וזאת הברכה"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי
שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג עלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרם. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד.

החיבור הראשון הופיע במסגרת
'מפעל ליקוטי שמואל'
"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בשעה טובה ומוצלחת, בסייעתא דשמיא, רואה אור ספר חדש ומפעים:

ליקוטי שמואל – חומש בראשית

לאחר שנים של עיון, איסוף, ליקוט ועריכה, יוצא לאור ספר – סוף מעשה במחשבה תחילה ייחודי המאגד את מיטב הקטעים, המאמרים, הסיפורים והמשלים שהופיעו בעלוני פרשת השבוע בשנים האחרונות. דברי חן ושכל טוב, שנבחרו בקפידה וערוכים בטוב טעם, כדי להחיות את הלב ולהאיר את השולחן.

מתוכן הפרקים: רעיונות מאירי עיניים לפרשיות השבוע • משלים מעוררי מחשבה • סיפורים נוגעים ללב • פנינים להעשרה ולהעברה בשולחן שבת

מתאים ללימוד אישי, למסירת דבר תורה ולשיחה משפחתית

ערוך ומוגש בעמל רב על ידי הרה"ג שמואל אייזיקוביץ שליט"א



כעת למכירה במחיר שווה לכל נפש – כרך ראשון על חומש בראשית

60 ש"ח

בלבד



להזמנה:

<https://dash.bookpod.co.il/product/2231>

פרשת וזאת הברכה

"אף חובב עמים כל קדשיו בידך... תורה צוה לנו משה" (לג, ג-ד) (רבי זושא מאניפולי)

משהגיע רבי זושא מאניפולי ביום שמחת תורה למלים אלו, התייפח ופירש: "אף חובב עמים" אף על פי שבעוונותינו הרבים אתה מגלה, רבינו של עולם, חיבה גדולה כל כך לאומות אחרות, ומסרת אותנו בידיהן. עם זה "כל קדשיו בידך" ישראל קדושים אינם נוטשים אותך ואת אמונתך, "והם תכו לרגליך" אף על פי שבגללך הם מוכים ומעונים ללא הרף - עם זה "ישא מדברותיך" אין הם פוסקים מלחזור ולומר: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב!"

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (לג, ד). אל תיקרי מורשה אלא מאורסה (פסחים מט). (שרידי אש)

רבים האנשים המכבדים את התורה, אך יש בהם המתייחסים אליה כאל אוצר נחמד אשר באוצרותיהם, דבר עתיק ויקר ערך, אולם הם אינם שואלים את התורה כיצד יש לנהוג בשאלות החיים. אנשים אלו מכבדים את התורה כפי שהם מכבדים את זקניהם הבאים בימים ואף מהדרים בכבודם, אולם לעולם לא יתייעצו עימם בבעיות החיים, כי יאמרו מה כבר מבינים הזקנים בטעמים וברוחם של הצעירים, על כגון אלו אמרו חז"ל, אל תיקרי לתורה "מורשה" מלשון ירושה, כלומר אל תתייחסו אליה כאל ירושה עתיקה שנפלה לכם משנים קדומות, וכמו לזקנים שיש לכבדם אך לא להתחשב בדעותיהם, אלא עליכם להתייחס לתורה כאל "מאורסה", כדבר אהוב וחשוב, שמתיעצים עמה ומתחשבים בדעתה.

"תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" (לג, ד) (תורת הפרשה)

מה המשמעות של התורה כמורשה לנו? נתאר לעצמו - אומר הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל - כלה הקונה זוג פמוטים חדשים לפני נישואיה כמה היא מאושרת. אך כמה יגדל אושרה של כלה המקבלת בירושה את פמוטיה של הסבתא האהובה. הם יקירם לה לאין ערוך, והיא לא תמירם בכל זוג פמוטים אחר שבעולם. התורה שאנו לומדים היא אותה תורה אשר משה רבנו ציווה לבני עמנו בסיני, זו היא ירושתנו.

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב (לג, ד). (מפי ישרים)

הנצי"ב מוואלזין זצ"ל סיפר שברוסיה של הצאר ניקולאי, ישב על כס מיניסטר ההשכלה הגרף אוברוב. הלה נודע בכישרונותיו ובפקחותו, ובין ידידיו הרבים נמנה גם המשכיל הידוע ד"ר לילנטל, שהיה מהעושים והמעשים למען החדרת לימודי חול בישיבות. בשיחותיהם הרבות, היה לילנטל מצטט לעיתים מובאות מהמשנה ומהתלמוד, עד שעורר את התעניינותו של הגרף להכיר את תורת היהודים.

באחת מפגישותיהם ביקש הגרף מלילנטל לבחור ענין מהתלמוד ולהציעו לפניו. לילנטל פנה לשני משכילים אחרים מידידיו להתייעץ עמם איזו סוגיא מתאימה לגרף, עד שנמנו וגמרו ללמדו סוגית 'תגרי לוד' שבמסכת בבא מציעא (נ.), כיון שסוגיא זו אין צורך להבנתה במושגים תלמודים קודמים. אין בה פסוקים מן המקרא או לימודים מהמידות שהתורה נדרשת בהן. כל כולה של סוגיא זו, לכאורה, הוא משא ומתן מסחרי וחשבון מורכב וסבוך, מה סברו תגרי לוד סביב מעשה שאירע עמם. ישבו השלושה ולמדו את הסוגיא ביסודיות וסידרו את השיטות והפירושים שבה בסדר קל ומובן.

לילנטל נפגש עם הגרף והציע בפניו את הסוגיא כשהיא מסודרת, דבר דבור על אופניו, וכל אותה העת ישב הגרף והוא מתאמץ להבין את סוגית 'תגרי לוד'. כשסיים לילנטל להרצות את דבריו, נראה השר עייף ויגע ממאמץ, והוא ביקש מלילנטל לשוב להסביר את הסוגיא. כשגמר לילנטל להסביר בפעם השנייה, קם אוברוב ממקומו נרגש, וברוח נכאה ובעגמת נפש פלט, אינני מבין. לא היה קץ לצערו של הגרף, סיפר לילנטל לאחר מכן. בתוך דברי אמרתי כי סוגיא זו מושגת על ידי כל בחור ישיבה בעל כשרון, והנה נוכח אוברוב, מיניסטר בממשלת הצאר, שאין הוא מגיע בכישרונותיו לבן ישיבה ממוצע.

כשסיפר הנצי"ב את הסיפור, השתוממו הנוכחים ותמהו, הכיצד זה שהשר אוברוב, אשר ידוע היה כפיקח וכשרוני ביותר, לא השכיל להבין סוגיא זו. אמר להם הנצי"ב וכי מדוע תמהים אתם והלא גמרא מפורשת היא בסנהדרין (נט.) 'תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב', לנו מורשה ולא להם מורשה.

לבנימין אמר ידיד ד' ישכון לבטח עליו, חופף עליו כל היום ובין כתיפיו שכן (לג, יב). (שער בת רבים)

עצם העובדא שישראל רוחשים מורא וכבוד למקום בית המקדש אפילו כיום בעת החורבן, סימן הוא, שהשכינה עתידה לחזור ולשרות על המקום הזה. משל למלך גדול שנשט את ארמונו, אשר אם יש עוד בדעתו לשוב אליו, עדיין יש לו בעיניו אותה החשיבות כמקודם. לפיכך אמרה תורה, 'לבנימין אמר' על אודות בית המקדש שהוקם על חלקו של בנימין אמר, 'ידיד ד' ישכון לבטח עליו' ברי שהשכינה עוד תחזור ותשרה בבית המקדש, והראיה לכך מזה ש'חופף עליו כל היום', שתמיד, אפילו בעת הגלות, חופפת השכינה על המקום הזה, 'לא זזה שכינה מכותל המערבי', ועיני כל ישראל נשואות לשם בתפילתם, ואין לך ראייה ברורה מזו שכבוד ד' עתיד לחזור ולשרות על המקום הזה כבתחילה.

"שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" (לג, יח) (והאר עינינו)

נביא כאן בעזה"י כמה ביאורים על פסוק זה.

בספר טעם ודעת להגר"מ שטרנבוך מביא ששמע לבאר, ידוע בשם מרן הח"ח זצ"ל דהתומך תורה מלמדים אותו לעת"ל את התורה. והנה כאן בעזה"י אין הוא נהנה מהתורה כי הוא טרוד בעסקיו, ורק בעזה"ב הוא ייהנה מהחזקת התורה שלו, אבל הלומד תורה הוא כבר כאן בעזה"י בשמחה, וזה הפי' 'שמח זבולון בצאתך' דרק כשזבולון יצא לעזה"ב הוא ישמח, אבל 'יששכר באהליך' יששכר כבר כאן בביהמ"ד שמח בלימודו. עכ"ד.

וידוע המעשה במרן הגרא"מ שך זצ"ל שאמר לנדיב ר' משה רייכמאן, אמת שיהיה לך עזה"ב גדול מאוד אולי יותר ממני, אבל עזה"י היה לי יותר ממך.

והחיד"א מפרש דאם אחד מצווה שאחר אריכות ימיו ושניו יפרנסו מכספו ת"ח הרי שהוא ממשיך להתעלות גם אחרי מותו מהתורה שלומד הת"ח מכוחו, וזה הפי' 'שמח זבולון בצאתך' מהעולם הזה, כיון ש'יששכר באהליך', והוא יושב ולומד והזכויות שלך עולות מכח שתמכת בו ובתורתו.

גאב"ד העדה החרדית בירושלים הגרי"ס וייס זצ"ל אמר בזה לבאר בשם רבו הג"ר משה שניידר זצ"ל ר"י תורת אמת בלונדון, ע"פ מעשה שהיה בתקופתו. היה בלונדון יהודי ת"ח שהוזקק לצורך פרנסה לצאת לעסקים, עסקיו החלו לשגשג ועשה בהם חיל, אחרי תקופה החליט לעזוב עסקיו ולחזור ללמוד, הסוחרים שבעיר 'נשמו לרוחה' ושמחו מאד על צעד זה, שכן הם חששו מכישוריו המסחריים שהתחרו עם עסקיהם, לאור המעשה הנ"ל שהתפרסם בזמנו בלונדון פי' הגר"מ שניידער את הפסוק כך 'שמח

זבולון בצאתך' דהיינו תשמח זבולון על זה ש'ששכר באהליך', דהיינו שהיששכר הת"ח יושב ולומד, שכן אילו היה הת"ח יוצא גם הוא לעסקים היה 'בולע' את הסוחרים בראשו התלמודי הממולח.

ולאשר אמר ברוך מבנים אשר (לג, כז). (תורת משה)

ולאשר, לצדיק המאושר אמר, 'ברוך מבנים אשר' עיקר האושר והברכה הוא כאשר 'מבנים אשר' שהוא רווה נחת מבניו, אשר גם הם צדיקים מאושרים כמוהו.

נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ד' (לד, כג). (כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א)

כשאדם הוא "שבע רצון", ומקבל את כל מה שקורה עמו באהבה, אז זוכה ל'ברכת ד', וזה נרמז כאן נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ד'.

"וימת שם משה עבד ה'" (אור אלחנן)

בהספד שנשא רבי אלחנן וסרמן על רבינו החפץ חיים עם פטירתו בשלהי שנת תרצ"ג אמר: שערו בנפשכם כי היה אדם מנסה להספיד את משה רבינו ע"ה, הרי אין קץ וסוף לדברים שיכול היה לומר עליו, אך התורה מספידה את משה רבינו בשתי מלים בלבד: "וימת שם משה עבד ה'". ובשתי מילים אלו, טמונה כל מציאותו של משה רבינו.

חז"ל במדרש תנחומא (לך לך ח') מספרים: מעשה בסוחר עשיר ולו בן יחיד, שיצא לארץ רחוקה ועמו רכוש רב, ועבדו הנאמן עמו. במהלך נסיעתו חש הסוחר ברע והרגיש כי קיצו קרב, ודאגה מילאה את לבו, כיצד יוריש רכושו לבנו יחידו והרי עבדו עלול ליטול הכל לעצמו. לאחר מחשבה מרובה קרא לעבדו ואמר לו: עבד נאמן היית לי על כן מוריש אני לך בצוואתי את כל רכושי, אולם רשות תהיה לבני לבחור לו דבר אחד מכל עזבוני כרצונו, ולאחר שייטול הרי המותר יישאר לך. שמח העבד שמחה גדולה ולאחר פטירת אדונו נטל את שטר הצוואה והתייצב לפני בן אדונו באומרו לו: בחר לך מכל הרכוש, איזה חפץ שתרצה. נדהם הבן מצוואת אביו ולא הבין הכיצד נישל אותו אביו מכל רכושו. הלך לפני חכם אחד והלה אמר לבן: חכם גדול היה אביך, בידעו שאם יוריש לך את נכסיו, ייטול העבד הכל לעצמו. לכן כתב נכסיו לעבדו, כדי שישמור הלה את הנכסים ויזהר בהם, אלא שהותיר לך חפץ אחד לברור לעצמך. לכן בבואך לבית דין אמור להם: איני חפץ מכל נכסי אבי, אלא בעבד זה ואז תקנה את העבד ואת כל הנכסים, שהרי אומרת הגמרא (פסחים פח): כל מה שקנה עבד קנה רבו!

המשיך רבי אלחנן ואמר: זוהי משמעות המלים "עבד ה'". וזאת - אמר רבי אלחנן - הייתה מציאותו של רבינו החפץ חיים, שהיה ראוי לתואר "עבד ה'", כי בכל נימי

לבבו, בכל נפשו ובכל מאודו, עבד את בוראו, וכל אשר עשה ופעל בימי חייו, היה תמיד אך ורק כדי לקדש שם שמים.

"ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן" (לד, א) (הגרה"מ קטץ, באר מחוקק)

"מערבות מואב אל הר נבו, כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת" (רש"י) לכאורה צריכים להבין, איך התיר משה לעצמו לפסוע ההר בפסיעה אחת, ולהקדים מיתתו אפילו בכמה שניות משום הידור מצוה. באותם השניות בוודאי היה יכול משה לעסוק בהרהורי תורה ויראה. ואם כן, הייתכן שמשום הידור מצוה מותר להקדים איבוד נפש ולהפסיד מצוות אלו.

לומדים אנו מזה יסוד גדול בהבנת ענין הזריזות. זריזות אינו הידור בעלמא באופן קיומו של כל מצוה, אלא הוא חלק ממש מעצם המצווה. ולכן משה טפס על ההר במהירות, לקיים מצות ה', ואף שעל ידי זה יפסיד מחייו ומקיום מצוות, מכל מקום טפס על ההר, מאחר שנכלל בעצם הציווי להביא את מיתתו במהירות.

וכדבר הזה מצינו בכתוב "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו הא-לוקים" (וירא כב, ג). ברש"י כתוב וישכם אברהם בבוקר, נזדרז למצווה, מכאן שזריזים מקדימים למצוות (פסחים ד, א). וגם כאן צריכים להבין, איך התיר אברהם אבינו להקדים העקדה אפילו רגע אחד משום הידור מצוה של זריזות. הלא יש קונה עולמו בשעה אחת, ובוודאי היה יכול יצחק להתעסק בכמה מצוות באותו זמן, אילו לא היה אברהם מקדים העקדה. לפי מה שבארנו שזריזות אינו הידור בעלמא אלא חלק מעצם המצווה עצמה, יש לבאר שאברהם אבינו הרגיש שחלק מעצם ציווי העקדה הוא קיומו בהקדם האפשרי - בזריזות. ולכן קם מוקדם בבוקר לערוך העקדה, למרות שעל ידי זה יגרע מחייו של יצחק, ויגרום שיחסר ליצחק הזדמנויות לקיים עוד מצוות.

ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה (לד, ו). (קהלת יצחק)

שאל שר אחד מאומות העולם את הגאון ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל, כיצד אפשר להאמין ולקבל את דבריו של משה רבינו, 'ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי' (דברים ט, ט). בשלמא כאשר נכתבו בתורה מעשי יציאת מצרים ועשר המכות וקריעת ים סוף, הרי היו אלו דברים מפורסמים וידועים בעולם כולו, שהרי 'שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום' (שמות טו, טו). אבל מנין שאכן עלה משה להר סיני, אולי הוא עזב את מחנה ישראל והלך למקום אחר ובסוף ארבעים יום שב אל ההר ומשם ירד מן ההר. גם מי יאמר לנו כי אכן אמת הדבר שאמר משה, 'לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי', הרי איש לא ראה

את מעשיו ואולי באמת אכל ושתה. השיבו ר' יהונתן, בא וראה כיצד מסיימת התורה ומספרת על פטירתו של משה רבינו. הנה נאמר (דברים לד, ז) 'ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו, לא כהתה עינו ולא נס לחזה'. ועוד מסופר 'וימת שם משה עבד ד', ויקבור אותו בגי', ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה'. ועתה הגע עצמך, לו היה באומות העולם איש כזה, שעשה מופתים גלויים שנראו בעליל לכל הארץ ולכל הגויים, ועד יומו האחרון לא נראה בו שום שינוי, ואיש לא ראוהו במותו ואיש אינו יודע מקום קבורתו, הרי בוודאי היו אומרים וכותבים כי הוא עלה לשמים עוד בחייו ושם נשאר. אבל התורה הקדושה לא כתבה כך, אלא כתבה במפורש, 'וימת שם משה עבד ד', וסיפרה כי 'ויקבור אותו בגי', ככל ילוד אישה. ואילו היה משה רבינו רוצה חלילה לזייף, הרי כאן היה המקום לכתוב כי לא נפטר ולא קבר אלא עלה לשמים ולא ירד. ומכאן ראייה מוצקה כי 'משה אמת ותורתו אמת'.

"ויבכו בני ישראל את משה" (לד, ח) (מראש אמנה)

רש"י מדייק שעל מיתת אהרן הכהן נאמר שביכו אותו כל בית ישראל ואילו כאן, במיתת משה, נאמר "בני ישראל" בלבד. והסביר רש"י שאת משה ביכו הזכרים בלבד ואילו את אהרן ביכו גם הנשים משום שאהרן היה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אישה לבעלה.

והדברים צריכים ביאור, הרי פרשה זאת עוסקת בשבחו של משה רבינו, שלא קם כמותו נביא בישראל אשר ידעו ה' פנים אל פנים. ולכאורה לא הי' מקום לדרוש את לשון הפסוק בצורה שהיא כעין המעטת מעלתו של משה רבינו לעומת מעלת אהרן אחיו.

ושמעתי בשם המהרי"ל דיסקין זצ"ל, שבא הכתוב לספר בשבחו של משה רבינו: מתוך שהיה צריך להכריע ולפסוק במחלוקות ולזכות את הזכאי ולחייב את החייב, ולהוכיח את מי שחייבים להוכיחו, הרי לא כולם היו שבעי רצון ממנו, ולכן לא ביכו אותו כל בית ישראל אלא "בני ישראל" בלבד.

זהו גדלותו של מנהיג ומוכיח, שאין הכל מרוצים ממנו מתוך שהוא עומד על דעתו ומנהיג את הכלל לפי דעתה של תורה, מבלי להירתע מאלו המתריסים נגדו שהוא "בעל מחלוקת"! ונמצא, ששבח הוא למשה רבינו שהטיל את מרותו בכח מבלי לשים לב לרכישת אהדה בכל הציבור. ולפיכך משבחתו התורה - ויבכו אותו בני ישראל ולא כל בית ישראל!

מה שנוהגין להפוך הספר תורה בהגבהתה בלילה וביום שמחת תורה. (אשל אברהם)

נראה שהוא על דרך הפוך בה והפוך בה (אבות ה, כב), בעת סיומה והתחלתה שזהו בחי' הפוך בה. גם יש בזה הוראה על ענין אפי' אומר לך על ימין שהוא שמאל וכו' (רש"י דברים יז, יא), אין לך אלא כהן שבימך (עיין ראש השנה כה), היינו שיש בכח חכמי הדור לעשות תקנות והוראת שעה, ולכן ביום שמחת תורה אשר הוא יו"ט מדרבנן שאע"פ שאנו בקיאים בקביעת דירחא, עושין אותה יו"ט מדרבנן, ע"כ אנו מרמזין ביום הזה, בעת הגבהת הספר תורה, שבענין הגבהה מורה על ראשי חכמי הדור הממונים לראשים על עם בני ישראל, שיש בכחם להפוך ולומר על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין.

חידון לפרשת וזאת הברכה (עזרא מרום)

שאלות

1. בסיום התורה מכריזים: "חזק, חזק ונתחזק". ציין שלוש סיבות לכך.
2. "יחי ראובן ואל ימות". מה פשר כפילות זו לפי רש"י?
3. "מימינו אשדת למו". ציין שני פירושים למילה: אשדת" (רש"י).
4. "וזאת ליהודה". מדוע נסמך יהודה לראובן? (רש"י)
5. "וללוי אמר". מנה שלושה הבדלים בין לוי לשאר השבטים.
6. על לוי נאמר: "מחץ מתנים קמיו". לאיזו תקופה היסטורית מכוונת ברכה זו? (רש"י)
7. "לבנימין אמר ידיד ה'". מי בתנ"ך נקרא בשם: א. "ידידי-ה" ב. ידידה?
8. איזה שבט הייתה נחלתו מבורכת ביותר?
9. "ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים". על אילו גידולים משפיעים השמש והירח? (רש"י)
10. בברכה ליוסף נאמר: "בכור שורו הזר לו". למי מתייחסת ברכה זו לפי רש"י?
11. אילו שבטים נתברכו בברכה: "כי שפע ימים ינקו"?
12. חלק מהשבטים נמשלו לבעלי חיים. מי השבטים ולמה נמשלו?
13. "ולדן אמר גור אריה" אילו עוד שבטים נמשלו לאריה?
14. על מי נאמר: "שבע רצון ומלא ברכת ה'?"
15. מה הן שלושת המילים האחרונות בתורה ומה רמוז בכך?

תשובות

1. א. ארבעה דברים צריכים חיזוק, ביניהם התורה (עיין ברכות ל"ב:). ב. בגלל שהתורה מתשת כוחו של אדם (סנהדרין, כ"ו:). ג. חזק=ר"ת חרישה, זריעה, קצירה כי היא נקנית בעמל רב.
2. יחי בעולם הזה, ואל ימות לעולם הבא.

3. אשדת= א. כתובה באש שחורה ע"ג לבנה. ב. התורה ניתנה מתוך האש.
4. כי שניהם הודו על קלקול שעשו.
5. א. לא התלוננו על משה ב. לא השתתפו בחטא העגל ג. גם במדבר לא הפסיקו למול את בניהם.
6. מתייחס למלחמת החשמונאים.
7. א. ידידי-ה= שלמה המלך (שמואל ב' י"ב 25) ב. ידידה=אימו של המלך יאשיהו (מלכים ב, כ"ב 1)
8. על יוסף נאמר: "מבורכת ד' ארצו".
9. השמש ממתיקה את הפירות, הירח מבשיל את הקישואים והדלועין.
10. ליהושע
11. יששכר וזבולון.
12. יהודה=אריה, יששכר=חמור, דן=נחש, נפתלי=אילה, בנימין=זאב.
13. א. גור אריה יהודה ב.גד כלביא שכן.
14. נפתלי
15. לעיני כל ישראל. ר"ת לויים, כהנים ישראלים. ללמדנו שהתורה שייכת לכולם.